

KÜRESELLEŞME OLGUSUNUN FİNANS PİYASALARI ÜZERİNE ETKİSİ

Öğr.Gör.İbrahim Attila ACAR*
Arş.Gör.Ali YAVUZ**

ÖZET

Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, hem ülkeleri hem de milli ekonomileri derinden etkilemektedir. Finans piyasaları da bu gelişmelerden payını almıştır. 1997'den bu yana dünyanın içinde bulunduğu kriz ortamı hiçbir ülke ekonomisinin sorunları tek başına yaşamadığını göstermiştir. Güneydoğu Asya'da baş gösteren kriz bütün bir dünya sisteminin krizi haline dönüşmüştür. Bunun nedeni birbirleriyle ekonomik açıdan entegre olan ülke sayısının artmasıdır ki bu da küreselleşmenin bir göstergesidir. Sırasıyla Çin, Rusya, Latin Amerika ve AB ülkelerini de etkisi altına alan Asya krizi, sistemin duyarlılığını da ortaya koymuş ve IMF ve Dünya Bankası'nın da konununun tartışılmasına sebep olmuştur. Krize karşı üretilen çeşitli teorilerin de birbirlerine tamamen zıt görüşleri ifade etmesi, uygulanacak ekonomi politikaları konusunda da bir uyum olmadığının göstergesidir.

Küreselleşme, Finansal Piyasalar, Asya Krizi

GİRİŞ

Son yıllarda, ortaya çıkan "küreselleşme"¹ kavramı, ticari anlamda "büyük pazar" sosyo-kültürel anlamda ise evrensel normlardan gündelik yaşantımıza inen hayat tarzlarındaki standartlaşmayı ifade etmektedir. Her ne kadar söz konusu kavram ilk defa İngiliz iktisatçı W. Foster tarafından 1833'te yazdığı dünya üzerindeki kaynakların dağılımı ve kullanımı ile ilgili makalede kullanılmışsa da konu, insanlık tarihinin eski çağlarına kadar indirilebilir.

Küreselleşme, insanların buldukları dar çerçeveden, kendilerine yerkürede yeni mekanlar, yeni ilişkiler sağlayacak bir hareketliliğe girişmesini ifade etmektedir. Bu hareketlilik bazen savaş, kıtlık, hastalık ve afet gibi olağanüstü şartlarda gerçekleşirken; bazen de ticaret ve seyahat gibi son derece tabii gerekçelerle oluşabilmektedir. Bu anlamda küreselleşmenin, at ve deve gibi hayvanların evcilleştirilmesi, göç ve ticaret kervanlarının oluşturulması, büyük Pazar ve panayırın kurulması, İpek yolu ve deniz yollarının kullanılması kadar eski bir mazisi vardır.

Küreselleşme kavramının bugünkü manada popülerlik kazanması ise G. Hardin'in 1968'de kaleme aldığı, *kaynakların paylaşımı ve kullanımı konusunda insan davranışlarını belirlemeye yönelik tahminlerle ilgili çalışmadan sonra olmuştur.*²

* Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Öğretim Elemanı.

** Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Öğretim Elemanı.

¹ Küreselleşme kavramı literatürde, yazar tercihlerine bağlı olarak, "globalleşme", "uluslararasılaşma" ve "evrenselleşme" şeklinde de ifade edilebilmektedir, bu çalışmada "küreselleşme" kavramı kullanılmıştır.; ACIIC, "GLOBALISATION", <http://www.aciic.org.au/global/index.html>, 20.12.1998

² Fevzi DEVRİM-Asuman ALTAY, "Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasalarının Gelişimi ve Kamu Müdahalesi", Prof.Dr.Nezih Sönmez'e Armağan, DEÜ, İİBF, Maliye Bölümü Ya., İzmir, 1997, s. 212.

1. KÜRESELLEŞME OLGUSU VE FİNANS PİYASALARI

Küreselleşmenin, artan üretim fazlasını eritmek için bir araç olarak da düşünülmesi süreci hızlandırmıştır. Yerel piyasaların doyması, firmaların yeni pazarlar yeni müşteriler aramasını zorunlu kılmıştır. Bu hareketlilik aynı zamanda döviz kazancından memnun kalan hükümetlerin de işine gelmiş, bu konuda özendirici olmuş, çeşitli vergisel düzenlemelerle ihracatın önünü açmıştır. Üretiminin % 90'ını ihraç eden, ABB (Asea Brown Boveri) isimli İsviçre şirketinin Genel Müdürü Percy Barnevik'in küresel niteliğe sahip bir şirketin "güçlü küresel koordinasyonu sağlayan işletmeler topluluğu" olduğuna dair görüşü, bu olguya farklı bir yaklaşım getirilmesini sağlamıştır.³

Ticaret bir yandan mal mübadelesini sağlarken, öte yandan "kültürel lag" ın da tamamlayıcı bir unsuru haline dönüşmüştür. Bu noktada Batı firmalarının aynı zamanda "batılılaştırma" misyonu üstlendiğini söylemek yanlış olmaz. Batılılaşma günümüz dünyasında küreselleşmenin temel ölçüğü haline gelmiştir.⁴ Tabii olarak piyasaya arz edilen herhangi bir mal "tüketim kalıplarını" da beraberinde getirmektedir: Cola'dan fast-food büfelere, blue jeanlerden kozmetiğe hatta saç stili ve şapka giyişe kadar pek çok tüketim tercihi hızla yaygınlaşmaktadır. Özellikle reklam filmlerinin her yerde standart olması, reklamlarda rol alan sanatçıların (özellikle pop şarkıcıları ve müzikleri) müziklerine kadar orijinal halleriyle tüketime sunulması bunun en önemli göstergelerinden biridir.

Zenginler için görülen bu ihtişam, GOÜ'ler için aynı ölçüde olamamıştır. Özellikle dünyanın çift kutupluluktan tek kutuplu hale dönüşmesi ve bunun sonucunda oluşan "Yeni Dünya Düzeni" (New World Order) küresel sermayenin önündeki engellerin aşılması için de önemli olmuştur. Global sermayenin çekindiği bir husus olan can ve mal güvenliği konusunda beyaz zehir işi yapanlar ve mafya grupları saf dışı bırakılmıştır. İtalya'da "temiz eller" adıyla bilinen operasyon, İngiltere'nin IRA ile anlaşması, Kızıl Kmerler'in dağıtılması, Ortadoğu ve Balkanlardaki barış sürecinin gelişmesi ve bölgeye yönelik istikrar yaklaşımları, ferdi birer terörist olmakla beraber korkunç eylemlerin arkasındaki kişi olarak ün yapan Çakal Carlos ve benzerlerinin yakalanıp cezalarının verilmesi, küresel sermaye hareketlerinin aynı zamanda etkinliğini göstermektedir. Aşılacak her engelin menkul kıymetler borsaları üzerinde müspet sonuçları bulunmaktadır. Son Körfez Krizinde Irak lideri Saddam Huseyin'in BM denetimine izin vermesi, Tokyo Borsası'ndan Avrupa borsalarına kadar pek çok borsayı olumlu etkilemiştir.

Küreselleşmeyi doğuran faktörleri ana başlıklar halinde şu şekilde sıralamak mümkündür:

- i. Bilgisayar ve telekomünikasyon alanındaki gelişmeler,
- ii. Ticari sınırların kalkması,
- iii. Tüketim Kalıplarında değişimler,
- iv. Personel tercihleri,

³ John NAISBITT, **Global Paradoks (Büyüyen Dünya Ekonomisinin Güçlenen Küçük Oyuncuları)**, Sabah Kitapları, İstanbul, 1994, s. 5.

⁴ M. Ali KILIÇBAY, "Globalleşmenin Programı: Batılılaşma", **Ekonomik Yaklaşım**, C. IV, S. 9(1993), s. 17.

v. Uluslararası rekabet,

vi. Finans piyasalarının küreselleşmesi ve kuralların esnemesi.

Finans piyasaları ise fon talep edenlerle fon arzedenleri bir araya getiren piyasalardır. Bu piyasaların işlevi her iki grup arasındaki koordinasyonu sağlamaktır. Ülke içi kaynaklar ülke içinde kullanılabilmesi gibi; başka ülke piyasalarına da yöneltilmiş ve o piyasalardaki kullanıcılara da arz edilmiş olabilir. Ülkeler kendi vatandaşlarında bulunan fonların ülke içinde kullanılmasını öncelikli olarak tercih ederler. Dışarıya fon transferinin büyümeyi geriletici, işsizliği arttırıcı ve dış dengeyi bozucu etkisi olduğu eskiden beri söylenen ve bilinen bir gerçektir.

Zaten OECD üyesi ülkelerde de “sermaye hareketlerine kısıt getirilmemesi ve görünmeyen cari işlemlerin serbestleştirilmesi” ile ilgili görüşler benimsenerek, sermaye akışkanlığının sağlanması hedeflenmiştir. Türkiye'nin de taraf olduğu bu anlaşmalarla sermayenin etkinliği önündeki engeller ortadan kaldırılmak istenmiştir.

Ekonomik ve sosyal açıdan, yeterli kurumsallaşmasını tamamlayamayan GOÜ'ler aynı zamanda pek çok iç ve dış sorunlarıyla başbaşıdırlar.⁵ Liberal politikalarla ne ölçüde düze çıkabilecekleri ise hala bazı endişeleri beraberinde taşımaktadır. Aşağıda bazı global değerlendirmeleri yapılan bu ülkelerin durumu bize G. Soros'un “Küresel bir ekonomiden söz edebilmek için, küresel kültür yanında küresel üretici ve tüketiciler tercihlerinin de olması gerekir”⁶ endişesinin önemini hatırlatmaktadır.

Tablo 1: Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere ait bazı göstergeler

Yoksulluk	Milli gelir kişi başına 390 \$ seviyelerindedir. Afrika, Aşağı Büyük Sahra ve Güney Asya yoksul bölgelerindedir.
Nüfus	Daha çok kırsal alanda yerleşen bir nüfus söz konusudur.
Beslenme	Yetersiz beslenmeden etkilenen, birinci dereceden, çocuklardır. Nüfusun %40'ı yetersiz beslenmektedir.
Okullaşma	Okullaşma oranlarında bu defa çocuk değil kız-erkek ayırımı ile karşılaşılmaktadır. Okul çağındaki çocukların %40 kadarı okula kaydedilirken kızlarda bu oran %20'dir.
Doğum Or.	1970'lerde doğum oranı %5,6 iken bu oran, 1990'ların sonuna doğru %3,3'e inmiştir.
Ort. Ömür.	1970'li yıllarla kıyaslandığında ortalama ömür yaklaşık 10 sene artmıştır. 1970 dönemi 54 yıl, 1990 sonlarında 63 yıla ulaşmıştır.

Kaynak: Sulekha PATEL, (Çev. İsmail AKTÜRK), “Dünya Ekonomisi Değişiyor, (Değişim Sürecinde Dünya Ekonomisi)” Prof. Dr. Nezihe Sönmez'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF Maliye Bölümü Ya., İzmir, 1997, s. 79.

Eş zamanlı olarak liberalizm uygulamasına başlayan Latin Amerika, Uzak-doğu ve Türkiye örnekleri göz önüne alındığında, herbirinin yakaladığı gelişme trendlerinin de farklı olduğu görülecektir. Günümüzde milli devletlerin önemi azalmış gibi görünmesine rağmen, pek çok yeni ülke bayrağıyla, diliyle ve toprağıyla var olmaya, tanınmaya çalışmaktadır. Self-determination taleplerinin, küreselleşme karşısında milli devletlerin önemini azalttığı söylenemez.⁷

⁵ “Poor nations react against Globalisation” <http://www.globalchange.com/globalis.htm>, 20.12.1998.

⁶ “George Soros”, <http://www.soros.org/os/soros/en/biogra.htm>, 20.12.1998.

⁷ Kenichi OHMAE, *Ulus Devletin Sonu*, Türk Henkel Der. Ya. 6, İstanbul, 1996, s. 81.

2. FİNANS PİYASALARI VE GELİŞİMİ

Adam Smith'e göre "görünmez el" tarafından idare edilen piyasa, Oscar Lange'in çarpıcı ifadesiyle "iktisadi faaliyetleri düzenleyen, dengeleri kendi kendine ayarlayan ilk bilgisayardır".⁸

Takas ve karşılıklılığa dayalı ekonomiler göz önüne alındığında ya da devlet için gerçekleştirilen üretim ile Fenikelilerin Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerde yaptıkları serbest ticaret incelendiğinde, piyasa uygulamalarının ilk örnekleriyle karşı karşıya olduğu bilinmelidir. Yunan şehir devletlerinde "agora" denilen şehir meydanlarında kurulan pazarlarda paranın daha sık kullanılması para arzı, fiyat kontrolleri ve hükümet müdahalelerinin de başlangıcı sayılmalıdır. Bu noktada 19. ve 20. Yüzyıldan önce de piyasa ekonomisinin varlığı, bir ön kabul olarak araştırmacıların karşısına çıkmaktadır. "Sanayi inkılapları" öncesi ilk uygulamalar olan en ilkel ticaret şekillerinden Londra, New-York ve Tokyo borsalarına, mübadele ekonomisinden [http://www. alışveriş.com](http://www.alışveriş.com) 'lere uzanan anlık alış ve satışlar, piyasaların "görünmez el" ile denge sağlayıp sağlayamayacağına bir tecrübesidir.

Küresel ticaretin bu ölçüde artmış olduğu piyasalarda, parasallaşma ticaretten daha hızlı gelişmiştir. Bir günlük döviz hareketlerinin toplamı, iki aylık dünya ticaretinin toplam miktarından fazladır. Bir para biriminden diğerine çevrilen döviz miktarı, günlük yaklaşık 600 milyar \$'dır. Bu rakam yıllığa dönüştürüldüğünde fert başına gelirin 40.000 \$'ı aşması anlamına gelir ki bugünkü veriler itibarıyla, kişi başına gelir 4.000 \$'ın altındadır.

Londra, New York ve Tokyo'daki döviz bürolarından bir haftada geçen bir trilyon Doların çok azı herhangi bir fiziksel ürünün sevkiyatıyla bağlantılıdır. Ülkeler arası yatırımların 1980'lere göre 20 kat arttığı bu dönemde önemi daha çok fark edilen emeklilik fonlarıdır. İngiliz emeklilik fonlarının uluslararası yatırımlara yöneltilmesi 1980'lere göre iki kat artarken, Amerikan fonları dört kat, Japon fonları 16 kat artmıştır.⁹

Günümüzde finans piyasaları "mekansız toplum" anlayışıyla gelişmektedir. Dünün bire bir diyalogla el değiştiren sermayesi artık elektronik ortamlarda mübadeleye konu olabilmektedir. Üstelik bu mekansız zaman ötesi gelişmelerin etkisi yakın gelecekte daha çok hissedilebilecektir. Dünyadaki bütün borsalar, döviz ticareti, finansal merkezler, bankalar ve yatırım kurumları ve sigorta şirketleri ile emeklilik fonları arasındaki elektronik bağlantıların yaygınlaşması sayesinde merkezi olmayan bir organizma ortaya çıkacaktır.

Sermayenin bu serbest dolaşımı ve milli sınırları bu ölçüde kolay aşması, mübadeleye konu olan para biriminde ve ona uygulanan faizde, ülkeler arasında dahi iki şehir arasındaki gibi standartlaşmayı doğuracaktır. Yatırımcıların buldukları mekanlardan dünyanın herhangi bir köşesindeki bir firmanın kamuoyuna sunduğu, "evrensel formata uygun" rapora göre tavır geliştirmesi (alış-satışa girişmesi) olağan

⁸ Mustafa ÖZEL, **Piyasa Düşmanı Kapitalizm**, İz Ya., İstanbul, 1993, s. 222.

^{*} Parayı ilk icad eden olarak söylenen Yunanlılar'ın, ilk icad edeni olmasa bile paranın tanıtımına büyük katkıda buldukları bir gerçektir.

⁹ William KNOKE (Çev. Zülfü DİCLELİ), **Cesur Yeni Dünya (Yirmibirinci Yüzyıl İçin Bir Yol Haritası)**, Türk Henkel Ya. No. 7, s. 174.

hale gelecektir. Geleceğe ilişkin finans piyasalarındaki muhtemel projeksiyonlar doğrudan bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve etkileşimin artmasıyla etkinlik kazanmaktadır. Aşağıda hem bu piyasaların gelişimi, hem de iletişimin hızına paralel bütün dünyadaki yatırımcılarını, her gün bir çok kereler, sevindirdiği kadar da üzen bir kriz ortamının değerlendirilmesi yapılacaktır.

Sınırlı tasarruflar ve sermaye birikiminin de yeterli olmayışı gelişme sürecindeki ülkelerin en önemli handikaplarındandır. Hükümetlerin de sıklıkla faiz oranlarına müdahale etmesi ve oranlara tavan getirmeleri enflasyon faiz dengesi açısından bazen olumsuz sonuçlar verebilmektedir. Fon sahipleri açısından, enflasyonun gerisinde kalan faiz hadleri tasarrufların erimesi sonucunu doğuracağından, piyasadan "sermaye kaçıışı" başlar. Üstelik ülkeye yabancı tasarrufları çekme şansı da kalkmış olur.¹⁰

Faiz hadlerine bu kadar değinmişken, özellikle gelişmekte olan ülkelerin finans piyasaları üzerindeki hükümet kontrollerinin, sadece bu tür tavan belirlemelerle kalmayacağını söylemekte fayda var. Devlet ayrıca ilgili kurumları oluşturmak ve bunlarla ilgili düzenlemeleri yapmak suretiyle, piyasalar üzerinde etkin müdahalede bulunur.

Gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya olduğu aşağıdaki temel meseleler¹¹ çoğunlukla kendi yapısal durumlarından kaynaklanmaktadır.

i. Kronik enflasyon piyasa işleyişlerini bozan bir unsur olarak sürmektedir. Oranlardaki belirsizlikler ve hükümet politikalarının ne yönde şekilleneceği konusunun açık olmayışı sebebiyle piyasa müşevvikleri çekingen ve isteksizdir.

ii. Belirsiz bir ortamda yatırım yapmak işletmeciler açısından pek akıllıca kabul edilmez. Risklerin kaldırılamayacağı düşüncesi müteşebbislerin en büyük engeli. Siyasi hayatın dalgalı oluşu, hükümet politikalarının devlet politikası olarak kalması ve siyasi iktidarların uzun süreli iktidarda kalamayışı da gelişmekte olan ülkelerin önemli handikaplarındandır.

iii. Ferdi fon talep eden müteşebbislerin yanısıra hükümetler de hizmet üretebilmek ve yetersiz olan kaynaklarını arttırmak için, finans piyasalarına yönelmektedir. Piyasalarda aynı zamanda crowding-out etkisi doğuran bu sonuç, fon talep edenler açısından devlet lehine, piyasa müşevvikleri aleyhine gelişmeye devam etmektedir.

iv. Kamu harcamalarının artma eğiliminde olması, devletin sosyal niteliklerinin biraz daha ön plana çıkması ve kamu kaynaklarının kısıtlılığı sebebiyle, vergiden vazgeçip borçlanma yoluyla finansmana başvuran iktidarlardan oluşan devletlerde kamu kesimi, büyük bir "borç baskısı" altındadır. Bütçe açıklarını finanse etmek için finans piyasalarının müşterisi haline gelen devlet, aynı zamanda spekülatif kazançların da sebebi olabilmektedir.

2.1. Finans Piyasalarında Gelişmeler

Gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ülke ekonomilerine doğru dünya ekonomisinin bugünkü trendi, ekonomideki kamu etkinliğinin azaltılması yönündedir.

¹⁰ James D. GWARTNEY-Richard L. STROUP (Çev.Yıldırım ARSAN), **Temel Ekonomi**, Liberal Düşünce Topluluğu Ya., Ankara, 1996, s. 50.

¹¹ DEVRİM -ALTAY, s. 216.

Buna devletin yeniden tanımlanıp, faaliyetlerinin yeniden belirlenmesi konusu da eklendiğinde, kamusal alanın daraltılmasına yönelik teklifler gündem gelecektir.

Finans merkezlerinin gelişmesi, hızlı yükselen ekonomiler ve kısa vadede yüksek kazanç sunan piyasaların varlığı, sermayenin uluslararası dolaşımını daha çok etkilemiştir. Aynı zamanda menkul kıymetleştirme olarak da ifade edilebilecek bu ana gelişmeler şu başlıklarla incelenebilir:¹²

1. *Liberasyon*: Hükümet müdahalelerinin azaltılması ve mevzuattaki düzenlemelerle ilgilidir. Dünyadaki son gelişmeler doğrultusunda liberal politikaların bir sonucu olarak şunlar yapılabilir:

- i. İlgili düzenlemelerle, para giriş çıkışı serbestleştirilir,
- ii. Döviz kuru ve faizlere yönelik müdahalelerden vazgeçilir,
- iii. Kredi ve sözleşmeler üzerindeki engeller kaldırılır,
- iv. Vergi ve benzeri yükümlülükler azaltılır.

2. *Uluslararasılaşma*: Ülke içi tasarrufların artması sebebiyle, bu birikimlerin değerlendirilmesi sorunu gündeme gelmiştir. Güvenli ve daha karlı piyasaların varlığı fon sahiplerinin ilgisini ülke sınırları dışındaki piyasalara yöneltmiştir. Böylece uluslararası finansal işlemler artmış, piyasalarda başka ülke yatırımcılarının varlığını temsil eden değerli kağıtlar dolaşır olmuştur. Sermaye sahiplerinin tercihlerine göre fonlar, piyasadan piyasaya, ülkeden ülkeye, kıtadan kıtaya dolaşmaktadır.

3. *Bilim ve teknoloji*: Yeni finans tekniklerinin çıkması ve kullanılmasına imkan sağlayan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, finans piyasalarını geliştirici unsur haline gelmiştir. “*Sekuritizasyon*” da denilen bu menkul kıymetleştirme işlemlerinde risk zamana yayılmakta, belirsizlik azaltılmakta, talep canlı tutulmaktadır. Kredi kartı kullanımı, leasing işlemleri ve oto kredilerinin yanısıra; futures, opsiyon, swap, forward gibi çağdaş finans teknikleri yaygın olarak kullanılmaktadır.

Finans piyasalarında liberal eğilimler ivme kazanırken, dünya bir olumsuz süreçten geçmektedir. Özellikle Asya ülkelerinin yüz yüze yaşadığı ama etkisinin, Rusya’dan olduğu kadar Latin Amerika’dan da hissedildiği, bu süreçle ilgili olarak kısa bir değerlendirme, finans piyasalarındaki son durumlara ışık tutması açısından uygun olacaktır.

2.2. Asya Krizi ve Finans Piyasalarına Etkisi

1997 yılı mayıs ayında Tayland milli parası “*baht*”in devalüasyonu ile başlayan mali kriz uluslararası yatırımcıların, bu ekonomilerin paralarının dolarla olan bağlantısını daha fazla koruyamayacağını düşünerek, karşı bir spekülasyona girişmesiyle ortaya çıkmıştır. Krizden en çok dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri etkilenmiştir. Krizin faturası demode ve iyi idare edilmeyen bankacılık sistemlerine, kurumlarda şeffaflıktan uzak bir yönetim anlayışına ve devlet güdümlü kapitalizme çıkarılmıştır. Fakat uluslararası finans sisteminin özellikleri üzerinde fazla durulmamıştır. Özellikle sistemdeki ani değişimlere karşı hassasiyet konusuna dikkat çekilmemiştir. Krizi uyaran en önemli nedenlerin arasında bu ülkelere akan yabancı sermayenin aniden geri çekilmesi de gösterilmektedir.

¹² DEVRİM - ALTAY, s. 214.

Ayrıca dünyada faiz oranlarının aşağıya çekilmesi ile ilgili çabalarda belirli sonuçlara ulaşılmışken (gelişmiş ülkelerde faiz oranları en düşük seviyelerindeyken, hatta AB ülkeleri bununla ilgili düzenlemeleri gerek ve yeter şart olarak ortaya koyup uygulamaya çalışırken) bu kriz patlak vermiştir. Dikkati çeken nokta ise finansal serbestleşmenin hemen ardından döviz krizinin baş göstermesidir. Bu durumda genelde bir uyarı sisteminin olmayışı ve krizin aniden patlak vermesi temel bir özellik olarak görülmektedir.¹³

Krize ilk olarak yakalanan ülkelerde son yıllarda yüksek oranlara ulaşan dış ticaret açıkları vardı. Para birimlerinin reel olarak değerlendirilmesi ve görece rekabet gücünün azalması, yatırımların artarken yatırım-tasarruf dengesinin de artması bölge ihracatı üzerine olumsuz etkiye sebep olmuştur. Çin'in 1994'te devalüasyona gitmesi ve Asya ülkelerinde bazı temel ihraç ürünlerine olan talebin azalması dış ticaret açığının artmasına sebep olmuştur.

Çin'in yaptığı rekabetçi devalüasyon (competitive devaluations) ki krizin bölge ülkelerine yayılmasını açıklayan görüşlerden birisidir, sonrasında dış ticaret ve bütçe açıkları ekonomi yönetimini endişelendirmiştir. Asya'da iflaslar başlamış ve peşinden bankaların batık kredileri sebebiyle zor duruma düşmesi gündeme gelmiştir. Batık kredilerinin toplam krediler içindeki payının %20'ler seviyesine çıkması ve aynı rakamın da GSMH'nin %15'i olması, 1929'dan bu yana en büyük krizin başlangıcı olmuştur.¹⁴

Asya krizinde, bölge ülkelerini kredi yağmuruna tutan ülkeler daha sonra kredileri geri çekme safhasında büyük bir yanlış yapmışlardır. Bölgedeki yatırımcıların büyük borç oranlarıyla oluşturulmuş portföylerle çalışması, 1997'nin ilk altı ayında aktif borç enstrümanlarının hacminin bir yıl öncesine göre % 100 artarak 6,08 trilyon \$ gibi bir rakama ulaşmasına sebep olmuştur.¹⁵ Yatırımlarda artış olmasına rağmen, yukarıdaki borç rakamları göz önüne alındığında hiçte sağlam temellere oturmadığı anlaşılacaktır. İlk rüzgarda yıkılan kulelere benzetilen bu yatırımların önemi, fon sahiplerinin bölgeyi terk etmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Yapılan kimi hesaplamalar 1997 sonunda bu borsalardan 1 trilyon \$'lık sermaye çıkışının olduğunu varsaymaktadır.¹⁶ Batık kredilerden % 20 açık veren bu ülkeler aynı zamanda sermayeden de % 20 açık verince ortaya büyük bir "kara delik" çıkmış oldu. Yatırımcılar ise "yükselen borsa" portföylerini daraltma (deleveraging) yoluna gittiler. Benzer borsalarda benzer spekülasyon işlemlerin gerçekleşmesine sebep olan bu tavır, yüksek bütçe açığı, yüksek cari açık ve dolara bağlı sabit kur uygulamalarına da bir tavır olarak değerlendirilebilir. Sonuç, bu borsalarda milli paraların aşırı değer kaybetmesi ve mali krizler yaşanması oldu. Latin Amerika'nın toplam sanayi üretiminin yarısından fazlasını yapan Brezilya'nın da ilk etkilenenlerden olması, yatırımcıların yükselen borsalara karşı geliştirdikleri tutumun bir sonucudur.

Brezilya'nın, IMF prosedürüne uygun olarak, faizleri yükseltip, kamu harcamalarını kısması ve para değerini de korumaya çalışması tek başına yeterli gelmemiştir. Zaten IMF Director'u M. Camdessus'un olayı anlatırken "krizdeki ülke" yerine

¹³ Lokman GÜNDÜZ-İbrahim TURHAN, "Asya Krizi Farklı mı", *activefinans*, Yıl.1, S.1 (Haziran-Temmuz 1998), s. 18-19.

¹⁴ *The Economist*, 15.11.1997. s. 1.

¹⁵ *Wall Street Journal*, 11.11.1997. s. 1.

¹⁶ *The Washington Post*, 11.11.1997. s. 1.

"krizdeki sistem"¹⁷ ifadesini kullanması olayın tek başına bir ülkenin çabalarıyla çözülemeyeceğinin bir göstergesidir. Krizden yaklaşık bir sene sonra, Rusya'da baş gösteren itfasi gelen dış borçlardan kaynaklanan sorun henüz çözülememiştir. Ülke ekonomisi bir kriz üssü olarak sıkı takibe alınmıştır.

Gelişme trendindeki tüm ülkelerin olumsuz etkilendiği, yükselen piyasalardan uzak durma eğilimi, (deleveraging) diğer ülkeleri de olumsuz etkilemektedir. Likiditede meydana gelen daralma ve kredi kıtlığının olumsuzlukları sadece ilgili ülkeye yansımaz; sonuçta bu ülkeler bir şekilde gelişmiş ülkelerle ilişkide olan ülkelerdir. Bu krizin uzantısının eninde sonunda ABD ve Avrupa'nın yanı sıra diğer gelişmiş ülkelere de yansması kaçınılmazdır. Avrupa ekonomilerinin Maastrich şartlarına uymak için uygulamaya koyacakları sıkı para politikaları, Batı Avrupa'yı yeni dalgalanmaların merkezi haline getirebilecektir. Latin Amerika, özellikle Brezilya'nın içinde bulunduğu şartların da Amerika'ya etkisi olacağı düşünülürse kısa vadede krizin durulması beklenmemelidir.

2.3. Asya Krizi Sonrası Gelişmeler ve Sonuçları

Asya krizinin dünya ekonomisinin genel performansı üzerine etkili olduğu, büyüme hızı verilerinden de anlaşılmaktadır. Son iki yılda % 4'lük bir büyüme hızını yakalayan dünya ekonomisi 1998 için büyüme rakamını % 3,1 olarak beklerken, % 1 olarak revize etmek zorunda kalmıştır. 1999 için ise % 1,7 olarak tahmin etmiştir. Bu sonuç 60 yıldır ilk defa negatif bir büyümeyi gösterirken milli gelirden bir azalmanın işaretlerini vermektedir.

i. Japonya: Bankacılık sektörünü iyileştirmek için 500 milyar \$'lık bankacılık reform paketinin yanı sıra, Mart ayında başlayan 1998 Mali Yılı Bütçesi içerisinde 197 milyar \$'lık üç önemli canlanma paketi açıklayan hükümet, deflasyona karşı bir genişleme hedeflemektedir. Bu amaçla ek bütçeyle destek olarak yeni bütçe yılına % 1'in üzerinde gerçekleştirilmiş bir büyüme ile çıkmayı planlamaktadır. Başlıca üç grup halinde sunulan paket şu uygulamaları içermektedir:

- *Vergi indirimi:* 197 milyar dolarlık canlanma paketinin 49 milyar \$'lık kısmı vergi indirimlerinden oluşmaktadır. Bu itibarla;

Gelir Vergisi oranı	% 65'ten	% 50'ye,
Kurumlar Vergisi oranı ise	% 46,36'dan	% 40'a indirilecektir.
Gecelik faiz oranları	% 0,15	

- *Kamu Harcamaları:* Kasıma kadar 47 milyar \$'lık kamu harcaması yapılması beklenen ülkede Kamu harcamaları olağanüstü artırılmış, Telekom ve Çevre Koruma için 139 milyar \$ ayrılmıştır.

- *Destek harcamaları:* Bu harcamalar küresel krizin domino etkisini ortadan kaldırmak için hedeflenmiş olup, Asya ülkelerine önemli miktarlarda bir yardımı içermektedir: 30 milyar \$'dır

Fakat bütün bunlara rağmen bölgeden gelen haberler, kısa vadede iyileşmenin işaretlerini vermemektedir. İlk 9 aylık süresinde % 2,6 olan küçülme rahatsız edici boyuttadır. İç talebi canlandırmak için girişilen önlemlere rağmen; imalat sanayi geçen yılın Ekim dönemine nazaran % 8 daralmış, 1 dolar= 145 yen seviyesi psikolo-

¹⁷ Wall Street Journal, 13.11.1997, s. 1.

jik sınır olarak kalmıştır. Eğer yen değer kaybederse; Çin tekrar devalüasyona başvurabilir bu da sürekli dalgalanmanın devamı demektir.

ii. Çin: Tüm kötümser senaryolara rağmen Çin, krizin etkilerini en aza indirerek geçirmiştir. İhracatı % 17 azalan Çin, iç talebi canlı olduğu için bu dönemde % 7,2 büyümüştür. Önümüzdeki sene devalüasyona gerek olmaksızın 1999 büyüme hedefi %7 olarak beklenmektedir. Çin'de yaşanan doğal afetlerin de ülkede bir ümitsizliği yaşattığı düşünülebilir. 1998 için hedeflenen % 8'lik büyüme hızının gerçekleştirilmesi ise zor görünmektedir. Bunun yanısıra KİT zararları da bir başka yönden Çin üzerinde baskı oluşturmaktadır.

iii. Güney Kore ve Singapur: 1998 de G. Kore 6,9 küçülmüştür. 1999'da her iki ülkede pozitif büyüme beklenmektedir. Bankacılık sektörü büyük sıkıntılar yaşayan G. Kore, rekabet gücü kuvvetli imalat sektörü sayesinde yeniden büyümeye başlamıştır. Singapur, hizmet ticareti yoğun bir ülke olduğundan Singapur döviz krizi yaşamamıştır.

iv. Malezya, Tayland, Endonezya ve Hong Kong: En büyük ihracat pazarı Japonya'nın krizin merkezinde kalması sebebiyle bu ülkeler krizde zor günler geçirmişlerdir. 1998'de 5,5 küçülen Malezya'nın 1999'da artıya geçmesi beklenmektedir. Tayland ekonomisi 8,2, Endonezya ekonomisi ise 15,9 küçülmüştür.

v. Rusya: Dünya ekonomisindeki payı % 2 olan Rusya'nın on yıldır bir dalma sürecinde olduğu gözönüne alınırsa, bu ülkedeki krizin dünyadaki ekonomik büyüme üzerine doğrudan çok etkili olmayacağı görüşü haklılık kazanmaktadır. IMF'den 23 milyar dolar gibi bir yardımı bir çırpıda alabilen bir ülkenin bu krizle karşılaşması aslında garipsenebilir. Fakat bu kaynağın reformlar yönünde değil çeşitli kesimlere aktarılan rant haline gelmesi, ülkeyi krizle yüz yüze bırakmıştır. Önümüzdeki dönemi de önemli ölçüde küçülerek geçirecek olan tek ülke Rusya'dır. 1998 gerçekleşme beklentisi 3,8 olan küçülme rakamı, 1999'da 5,4'tür. 181 milyar \$'lık borçlarını ödemekte zorlanan Rusya'nın umudu IMF önerilerine kalmıştır.

vi. Brezilya: Bovespa (Sao Paula hisse senedi) endeksinin Ağustos 1998'de %40, Eylül'de %25 düşmesiyle Brezilya da krizle yüz yüze kaldı. Milli gelirinin %7'sine ulaşan kamu açıklarıyla ülkenin Rusya'dan çok farkı olmadığı görüldü. Sonuçta Ağustos 1998'de 11.9 milyar dolar Eylül 1998'de de 18 milyar dolar sermaye çıkışı, kısa vadeli faiz oranlarının %19'dan % 50'ye çıkmasına yol açtı. Son iki yılda % 3 büyüme yakalayan ülkenin büyüme hızının %2 gerilemesi beklenmektedir. Aslında Brezilya, Latin Amerika'nın merkezi olmakla krizin ABD'de hissedilmesini sağlayacak bir ekonomik yapıya sahiptir.

Sosyal güvenlik reformunun meclisten geçmeyişi borsalar için yeni bir hayal kırıklığı oluşturmuştur. İstikrar programının uygulanmasında zorluk çıkacağı endişesi 3.12.1998 günü Sao Paola Borsasında %8,8'lik bir düşüşe sebep olmuştur. Bu düşüş Wall Street'ten başlayarak diğer borsalar üzerinde olumsuz etki meydana getirmiştir. Krize rağmen 0,7 büyüme sağlayan bu ülkenin 1999 hedefi 1,3 küçülmektedir.

vii. ABD: ABD'nin kısa vadeli hedefi Brezilya krizinin etkisini gidermeye yönelmiş durumdadır. Krizin NAFTA üzerinden bütün Amerika'ya yayılması ABD ve Kanada üzerinden bütün dünyada yeniden domino etkisini başlatacaktır. Gelişmekte olan ülke tahvilleri ile ABD hazine tahvilleri arasında ortalama 3,3 puanlık risk primi, kriz dönemi, Eylül başında 17,05'e kadar yükselmişken, Kasım sonu itibarıyla 10,45'e

düşmüştür. ABD kısa vadede bir resesyon sinyali vermemektedir. Fakat konumu itibarıyla krizin etkilerini ortadan kaldıracak çabalarda olacağı beklenmektedir.

ABD bankalarının Asya riskleri diğer ülke bankalarına nazaran düşük olduğundan, Asya krizinin ABD'ye etkisi dolaylı olmuştur. Yen ve diğer Asya para birimlerinin dolar karşısında değer kaybetmesi, ABD'nin bu bölgeyle olan dış ticaret dengesini önemli ölçüde açık verir hale getirmiştir. Dünya ekonomisinin 1998 için % 3,3'lük bir büyüme seviyesini yakalayabilmesi ve 1999 için % 2,2 beklentisinde önemli ölçüde ABD'nin krize yakalanmaması vardır.

viii. AB: Avrupa ülkelerinin Asya ve Rusya'da kaybettiklerinin yanısıra fazla veren dış ticaretleri sayesinde kısmen korundukları söylenebilir. 1999'da geçilen Euro ise ülkelerin krizde manevra kabiliyetini kısıtlamıştır. Ayrıca Maastricht kriterlerinden taviz vermemek için para ve maliye politikalarını kullanamayışları bölge ülkelerini zora sokmaktadır. İspanya gibi sayılı bir kaç ülkesinden gelen enflasyon konusundaki olumsuz haberler AB'nin krizin etkilerinden bir çırpıda kurtulamayacağını göstermektedir.

Almanya 1999 büyüme hızını % 1 düşürmüştür. AB ülkelerinden Almanya ve Fransa'da siyasi iktidarlar güç kaybetmiştir. İngiltere diğerlerine göre daha güçlü bir siyasi yapıya sahipmiş gibi görünse de yaklaşan durgunluğun farkındadır. 1999 için öngördüğü büyüme hızı % 1,1'dir.

ix. Türkiye: Türkiye Satınalma Gücü Paritesiyle GSMH hesaplamasında 16. Büyük ekonomi olarak sıralamadaki yerini aldı. Fakat ekonomik ve mali dengeler açısından krize duyarlı bir ülke olduğunu göstermekle beraber, gelişmiş ekonomilere göre, belirli sektörler (tekstil ve demir çelik) dışında, çok fazla etkilendiği söylenemez. Bugünlerde bir de siyasi istikrarsızlığı yaşaması, belirsizlik ortamında yüksek reel faizlerle borçlanmasına sebep olmuştur. Acil olarak siyasi istikrarını oluşturup dış borçlanma imkanlarını değerlendirme zorunluluğu vardır. Aksi takdirde büyük sevinç oluşturan, 600 milyon marklık borçlanmalar bile hayal olabilecektir.

Vadesi 300 gün dahi olsa % 150 ile borçlanmak ekonomiye çok büyük yükler getirecektir. 1999 yılında 7 milyar \$ dış borç ödeyecek olan Türkiye'nin Merkez bankası rezervleri de krizlere karşı son derece hassastır. 16 Ağustos - 23 Eylül 1998 aralığında rezervler 5 milyar \$ azalmıştır. 1994'te yaşanan krizin etkileri ortadan kaldırılmadan yeni bir krize hazırlıksız yakalanmak Türkiye'nin şanssızlığı olmalı. Devlete duyulan güven, tabandan katılımı oluşturulacak yeni bir yapılanma içinde, devletin sosyal niteliklerinin etkinlik kazanması sonrasında oluşturulacak siyasi istikrar,¹⁸ ekonomik ve mali sorunların da çözülmesinde önemli bir araç olabilecektir. Ayrıca internet üzerinde pekçok site "*küreselleşme ile demokras*" ilişkisini değerlendirmekte ve tartışmaya açmaktadır.¹⁹

2.4. Asya Krizinde IMF ve Dünya Bankası

IMF önerdiği ve ortaya koyduğu yardım paketleriyle, bugüne kadar yaptığı, en büyük ve en çok tartışılan müdahalelerini gerçekleştirmiştir. Krizi gün be gün takip eden yetkililer, daha ilk belirtilerin görüldüğü 10 Mart 1997'den itibaren hükümetle

¹⁸ Doni RODRIK, "Krizin İlacı Demokrasi", *Business*, (Aralık 1997), s. 16.

¹⁹ "Globalisation What Implications for Democratic Decision Making?" <http://www.oecd.fr/puma/gvrnance/strat/pubs/glo96/part3.htm>, 20.12.1998.

yakın ilişkide olmuş, 2 Temmuz'da "baht"ının normal dalgalanmaya bırakılmasıyla hükümetin, IMF'den "teknik yardım" talebinde bulunmasıyla IMF olaya taraf olmuştur.²⁰

22 Şubatta toplanan G7 zirvesinde, ülke temsilcileri, Asya ekonomileri için en iyi çözümün IMF politikaları olduğunu söyleyerek IMF'nin uyguladığı politikaları desteklemişlerdir. Kriz uzadıkça, Asya krizi esnasında IMF, mali ve ekonomik krizden etkilenen ülkelere genelde önerdiği "yüksek faiz politikası"nı önermesiyle Dünya Bankası'ndan aykırı sesler gelmeye başlamıştır. Sonuçta her iki kurumun uç ifadelerinin ardından olay çözümlense de arada bir koordinasyonsuzluk görülmektedir.

Şu anda piyasalarda günlük dolaşan 1,5 trilyon \$'lık sermayenin giriş çıkışı yaptığı piyasalarda büyük etkiler oluşturduğu bilinmektedir. Finans piyasalarının zaafılarıyla daha da gelişen kriz ortamlarında sermaye hareketleri, ani sorunlara sebep olmaktadır. Faizleri de düşüren bu sermaye hareketleri, borçlanmayı arttırmakta ama sonuçta fonların oluşturduğu geçici rahatlama hep sürecek sanılmaktadır.²¹

Ülkelerin içinde bulunduğu şartlar ise özellikle IMF tarafından göz ardı edilmektedir. Asya krizinden alınacak en önemli ders gelişmekte olan ülkelere standart kemer sıkma politikasıyla gelen IMF'ye olmuştur. Devlet bütçelerini de değerlendirip bunlara uygun yapısal paketler hazırlayabilirse IMF'nin etkinliği artacaktır.²² ABD'nin G7 desteğini alarak, IMF bünyesinde 90 milyar \$'lık bir fon oluşturması, krizin Latin Amerika etkisini azaltması açısından ümit vericidir. Türkiye de bu kaynaktan 5 milyar \$ pay almayı hedeflemektedir. Baş tarafta da belirtildiği gibi IMF ve Dünya Bankası koordinasyonu kaybolmuştur. Aynı ülkeye farklı politikalar önerilebildiği gibi, biri var diye diğeri geri çekildiği de görülmektedir. 1994 Meksika krizinde ABD, IMF'nin 18 milyar \$'lık kaynağını bir başkan onayıyla tahsis edebilmiştir.²³

IMF'in üzerine spekülasyonların yoğunlaşması yeni para kurumu arayışlarını da gündeme getirmiştir. Merkez Bankası benzeri bir yapılaşmaya, bütün ülkelerin ortak katılımı ve atfedecekleri uluslararası bir standartla, enflasyondan korunabilecek bir para birimi önerilmektedir. Milli paraların da değerinin korunması ve gerektiğinde Merkez Bankasından yardım almak esas kabul edilen bu sistemde, altın rezervler olması, ihtiyaç sahibi ülkelere belirli standartlarda fon aktarılması kabul ediliyor.²⁴

SONUÇ

Bilgi teknolojileri ve iletişimin böylesine yaygınlık kazanması doğrudan faaliyet alanlarının artması ve işlerin kolaylaşmasını sağlamıştır. Fakat her yenilikte olduğu gibi Küreselleşme olgusuna da "yeni sömürgecilik" olarak görenler vardır. Küreselleşme ekonomik anlamıyla değerlendirildiğinde, zaman zaman kriz olarak nitelenebilecek bazı sonuçlara ulaşmak mümkün. Daha da önemlisi ticaretle elde edilen bu gücün ABD, Rusya, Çin, Japonya ve AB pentarşisi elinde kalması. İşte bu noktada gücün kötüye kullanılması olabilir mi düşüncesi ya da ticari birliğin, askeri bir

²⁰ M. Levent HACIİSMAİLOĞLU-H.S. SİLAŞÖR, **Güneydoğu Asya Krizinin Nedenleri Gelişimi ve Olası Etkileri**, HM Araştırma ve İnceleme Dizisi, (Mayıs 1998), s. 72.

²¹ K. SHIGERA, "Finans Zirvesi", **Finans '98 Fuarı konuşması**, 21.11.1998, İstanbul.

²² Ertan YILDIZOĞLU, "Küresel Krizin Neresindeyiz?", **Power**, (Kasım 1998), s. 47.

²³ Kenan MORTAN, "Dünya Krizine Yeni Bir Tez Var mı?", **Dünya**, 20.Ekim.1998.

²⁴ Richard MUNDELL, "Prospect For The International Monetary System" **World Gold Council**, (October 1994), s.30'dan Nurten ASLAN, "Uluslararası Para sisteminin Geleceği" **MÜ İİBF Dergisi**, C. XIV, S. 1, s. 37. Prof. Dr. H. Nadaroğlu'na Armağan, İstanbul, 1998, s. 156.

birlikteliğe dönüştürülüp, egemenlik mücadelesinde bir araç olur mu endişesi etkinlik kazanır mı? Bunu bugün ciddi ciddi tartışan yazarlar mevcuttur.²⁵

Galbraith'e göre finansal krizler üç yüz yıllık kapitalist sistemin ürünüdür. Krizler her defasında bu defa farklı olduğuna inanan insanoğlunun açgözlülüğünün, hırsının sürü psikolojisinin öne çıktığı olaylardır, demektir. Bu tür büyük çöküntülerin temelinde büyük bir borç kaldırıcı altına girme gerçeğinin varlığını ifade etmektedir.

Finans piyasaları da küresel sistemdeki yerlerini almışlardır. Uluslararası sermaye akımının serbestleştirilmesi ve finansal serbestinin en önemli engeli olan "sırdaş hesaplarla" büyüyen ülkelerin dikkatinin çekilmesi, tasarrufların doğru yatırımlara yönlendirilmesinde önemli bir etken olacaktır. Böylece gelişmekte olan ülkeler de aradıkları sermayeyi kolayca elde edebileceklerdir. Bütün bu muhtemel faydalarının yanısıra Mali piyasaların entegrasyonunun tehlikeli ve istikrar bozucu olduğuna dair George Soros tarafından yüksek sesle ifade edilen görüşte taraftar bulmaktadır. Tahvil alım satımı yapanlar ve döviz spekülâtorleri, ülke liderlerinin makro ekonomik politikalar oluşturma serbestisine engel olmaktadır. Pek çok ülke bu yüzden, krize karşı almış olduğu kararlardan hem IMF hem de piyasaların baskısıyla vazgeçmek zorunda kalmıştır.

Yabancı sermaye girişi bir ülkenin kalkınma hızını kendi imkanlarının çok ötesinde seviyelere çıkarabilmektedir. Aynı zamanda mali sistemdeki yapısal bozulukların ve çeşitli dış etkenlerin bir araya gelmesiyle de birden ülkeyi terk eden kısa vadeli yabancı sermaye, büyük bunalımlara sebep olabilmektedir. Fakat finans piyasaları da küçülen dünyada çeşitli sorunların yayılması ve güncelleştirilmesinde etkili olmuştur. Asya'dan başlayan kriz bütün dünyayı etkisi altına almıştır. Borsalar bir yana ülkeler de bu durumdan etkilenmiş, finans çevreleri bu sorunla ilgili politikalar geliştirirken; IMF'ye karşı seslerin yükseldiği ve IMF'ye ayrıca destek yeni arayışların sürdüğü görülmüştür.* Bu krizin en çok tartışılacak konularından birisi şüphesiz IMF'nin bölgeye müdahale ederek gelişmekte olan piyasalara yatırım yapacak kurumları aşırı risk almaya yönelmiş olmasıdır. 1994 Meksika krizinde de IMF'nin etkili olması, bölge ülkelerine borç verecek kurumlarda bir "IMF burada, öyleyse sorun yok" rahatlığı oluşturmuştur.

Türkiye'nin ise öncelikli sorunu "siyasi iktidar ve istikrar" dır. Merkez Bankası rezervlerinin bir ayda %20'lere varan oranda erimesi krize duyarlılığın göstergesidir. Özellikle 20 yıldır yaşanan enflasyonla mücadelenin hayatiyeti bir defa daha ortaya çıkmıştır.

Global kriz, doğduğu kıyılarda çözümlenirse dünyaya o ölçüde az zarar verecektir. Bunun da çözümü Japonya ekonomisinin canlanmasıyla mümkündür. Bu sürecin de en erken 1999'un ikinci yarısında olması beklenmektedir. Gerek tartışmaları, gerekse etkileri bakımından uzun süre devam edecek bu kriz ve benzeri krizler sadece tek bir ülkenin krizden mağdur olmadığını bir defa daha göstermiştir.

²⁵ Paul KENNEDY (Çev Birtane KARANAKÇI), **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri (1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri çatışmalar)** T.İş Bank. Ya., İstanbul, 1996, s. 634.

* Bunun son örneği ICMF' (International Capital movements Fund) dir. Krizin nedenini talep yetersizliği olarak görenler, ICMF'nin ödemeler dengesinin açık vermesi ve sermaye hareketlerinde çekilme yaşadığı dönemlerde, merkez bankalarına destek amacıyla bir "garanti fonu" oluşturmasını istemekte ve bunun uluslararası sermayenin en büyük güvencesi olacağına inanmaktadırlar.

KAYNAKÇA

1. BEATTY Jack (Çev. Osman AKINHAY), **Peter Drucker'a Göre Dünya**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1998.
2. DRUCKER Peter.F., **The Age of Discountunity**, New Brunswick, NJ, Transaction Publishers, 1994.
3. GALBRAITH J.K. (Çev. Reşit AŞÇIOĞLU), **Kuşku Çağı**, (Ekonomik Gelişmeler Tarihi), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1986.
4. GWARTNEY James D.-Richard L. STROUP (Çev.Yıldırım ARSAN), **Temel Ekonomi**, Liberal Düşünce Topluluğu Ya. Ankara, 1996.
5. KENNEDY Paul (Çev.Fikret ÜÇÖK), **Yirmibirinci Yüzyıla Hazırlanırken**, T. İş Bankası Ya. İstanbul, 1995.
6. KENNEDY Paul (Çev. Birtane KARANAKÇI), **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri** (1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri çatışmalar) T.İş Bank. Ya. İstanbul,1996.
7. KNOKE William (Çev. Zülfü DİCLELİ), **Cesur Yeni Dünya (Yirmibirinci Yüzyıl İçin Bir Yol Haritası)**, Türk Henkel Ya. No.7, İstanbul, 1997.
8. NAISBITT John, **Global Paradoks (Büyüyen Dünya Ekonomisinin Güçlenen Küçük Oyuncuları)**, Sabah Kitapları, İstanbul, 1994.
9. OHMAE Kenichi, **Ulus Devletin Sonu**, Türk Henkel Dergisi Ya. No. 6, İstanbul, 1996.
10. ÖZEL Mustafa, **Piyasa Düşmanı Kapitalizm**, İz Ya. İstanbul,1993.
11. ASLAN Nurten, "Uluslararası Para sisteminin Geleceği" MÜ, İİBF Dergisi, C. XIV, S.1 **Prof. Dr. H. Nadaroğlu'na Armağan**, İstanbul, 1998.
12. BERZEG Kazım, "Liberalizmin iki Determinist Tezahürü: Küreselleşme ve Yerelleşme" **Liberal Düşünce Dergisi**, (Güz 1996), S. 4.
13. DEVRİM Fevzi-Asuman ALTAY, "Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasalarının Gelişimi ve Kamu Müdahalesi", **Prof. Dr. Nezihe Sönmez'e Armağan**, DEÜ, İİBF, Maliye Bölümü Ya., İzmir, 1997.
14. DOERING Detmar, "Globalisation and Localisation As New Political Concepts" Liberal Düşünce topluluğu ve Friedrich-Naumann Vakfı'nın düzenlediği, **Türkiye İkinci Uluslararası Liberal Düşünce Sempozyumu** Tebliği, Ankara, 1997.
15. GÜNDÜZ Lokman - İbrahim TURHAN, "Asya Krizi Farklı mı", **activefinans**, Yıl.1, S.1 (Haziran-Temmuz 1998).
16. HACİSMAİLOĞLU M. Levent-H. Serkan SİLAHŞÖR, **Güneydoğu Asya Krizinin Nedenleri Gelişimi ve Olası Etkileri**, HM Araştırma ve İnceleme Dizisi, (Mayıs 1998).
17. KILIÇBAY M.Ali , "Globalleşmenin Programı: Batılılaşma" **Ekonomik Yaklaşım**, C. IV. S. 9, 1993.

18. MORTAN Kenan, "Dünya Krizine Yeni Bir Tez Var mı?", **Dünya**, 20. Ekim.1998.
19. MUNDELL Richard, "Prospect For The International Monetary System" **World Gold Council**, October 1994.
20. PATEL Sulekha (Çev. İsmail AKTÜRK), "Dünya Ekonomisi Değişmiyor, (Değişim Sürecinde Dünya Ekonomisi)" **Prof. Dr. Nezihe Sönmez'e Armağan**, Dokuz Eylül üniversitesi, İİBF Maliye Bölümü Ya., İzmir, 1997.
21. RODRIK Doni, "Krizin İlacı Demokrasi", **Business**, Aralık 1997.
22. SHIGERA K., "Finans Zirvesi", **Finans '98** Fuarı konuşmaları, 21.11.1998, İstanbul.
23. YILDIZOĞLU E., "Küresel Krizin Neresindeyiz?" **Power**, (Kasım 1998).
24. **The Economist**, 15.11.1997.
25. **Wall Street Journal**, 11.11.1997.
26. **The Washington Post**, 11.11.1997.
27. **Wall Street Journal**, 13.11.1997.
28. <http://www.aciic.org.au/global/index.html>
29. <http://www.ispo.cec.be/eif/com9850.html>.
30. <http://www.aeyls-ii.bka.gv.at/aews1.html>.
31. <http://www.ctheory.com/ga1.10-deregulation.html>.
32. <http://www.globalchange.com/globalis.html>.
33. <http://www.soros.org.mk/osi/soros/en/biogra.html>.
34. <http://www.oecd.fr/puma/gvrnance/strat/pubs/glo96/part3.html>.